

DOI 10.11603/1681-2786.2024.1.14632
УДК 614.2(477.74-25)(092)

К. К. ВАСИЛЬЄВ¹, Ю. К. ВАСИЛЬЄВ²

ОДЕСЬКИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ГІГІЄНИСТ ІСААК ЛЬВОВИЧ ДАЙЛІС (1889–1981)

¹Одеський національний медичний університет, м. Одеса, Україна

²Сумський державний університет, м. Суми, Україна

Мета: закрити існуючу прогалину, дослідивши основні віхи життя та діяльності проф. Дайліса.

Матеріали і методи. При висвітленні його біографії, крім опублікованих джерел, ми використовували й архівні, а метод, що застосовується, – історичний.

Результати. У статті вперше докладно висвітлюються життя та діяльність І. Л. Дайліса. Вперше розкрито зміст його наукової спадщини.

Висновки. Ісаак Львович Дайліс належав до першого покоління соціальних гігієністів України. Вперше встановлено: дата та місце його народження – 18 (30) березня 1889 р., м. Кишинів, Російська імперія (нині столиця Республіки Молдови); його соціальне походження – з міщан м. Балти (тоді повітове місто Подільської губернії Російської імперії; нині місто у Подільському районі Одеської області України); місце та роки здобуття ним середньої освіти – 2-га Кишинівська чоловіча гімназія (1898–1906). Крім того, з'ясовано роки його навчання на медичному факультеті університету в Одесі: 1906–1911 рр. Показано, що перед тим як зайняти місце асистента на кафедрі соціальної гігієни (завідувач професор Л. В. Громашевський), він працював санітарним лікарем та епідеміологом. У 1923 р. Л. В. Громашевський організував та очолив кафедру соціальної гігієни в Одеському медичному інституті (нині Одеський національний медичний університет), а асистентом у нього став працювати І. Л. Дайліс. У 1928–1963 роках – з перервою на 1941–1944 рр. – І. Л. Дайліс очолював кафедру соціальної гігієни (з 1941 р. кафедра мала назву організації охорони здоров'я) в Одеському медичному інституті. Наукові праці проф. Дайліса були присвячені широкому колу проблем, таких, як: робота дезінфекційної станції, епідеміологія епідемічного енцефаліту, захворюваність і смертність населення, здоров'я медичних працівників та студентів медичного інституту, організація медичного обслуговування населення в єдиному диспансері та робітників суперфосфатного виробництва, здоров'я працюючих у виноградних господарствах, історія охорони здоров'я, а також викладання соціальної гігієни та організації охорони здоров'я.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціальна гігієна; громадське здоров'я; Україна; ХХ сторіччя.

З 1923 р. в Україні одна за одною відкриваються кафедри соціальної гігієни – у Харківському медичному інституті, Одеському медичному інституті та Київському медичному інституті. У Харкові – тодішній столиці України – кафедру очолив М. Г. Гуревич (1890–1937), у Києві – С. С. Каган (1894–1965). В Одеському медичному інституті (ОМІ; нині Одеський національний медичний університет) кафедру організував Лев Васильович Громашевський (1887–1980). Він із 1920 р. працював старшим асистентом кафедри епідеміології (завідувач кафедри Д. К. Заболотний). У 1923 р. Л. В. Громашевський став ректором ОМІ; бо проф. Заболотний повернувся до Петрограда, водночас став завідувачем кафедри епідеміології. Крім того, як сказано вище, Л. В. Громашевський взяв на себе ще організацію та керівництво новою кафедрою – соціальної гігієни [2].

Асистентом на кафедрі соціальної медицини проф. Громашевський взяв Ісаака Львовича Дайліса,

який через п'ять років очолив цю кафедру, у зв'язку з переїздами Л. В. Громашевського у Дніпропетровськ (нині Дніпро). Проф. Дайліс завідував одеською кафедрою по 1963 р. (з перервою на роки Другої світової війни), проте досі немає роботи йому присвяченої, окрім наших коротких тез [1].

Мета роботи: закрити існуючу прогалину, дослідивши основні віхи життя та діяльності проф. Дайліса.

Матеріали і методи. При висвітленні його біографії, крім опублікованих джерел, ми спиратимемося і на архівну його студентську справу (Державний архів Одеської області. – Ф. 45. – Оп. 5. – Сп. 4103. – ЛЛ. 1–20), а використовуваний нами метод – історичний.

Результати дослідження та їх обговорення. Ісаак Дайліс народився 18 (30) березня 1889 р. у м. Кишиневі Російської імперії (нині столиця Республіки Молдови). (Якщо нами проставлено по-

двійні дати, то це означає, що відомості дано як за юліанським, так і за григоріанським календарями). Як впливає з метричного свідчення, його батьками були Лейба-Арон Мордкович Дайліс і дружина останнього Роза, обоє – єврейського віросповідання. Батько – з балтських міщан (тобто родом з м. Балти, де й був записаний у числі міщан; тоді це повітове місто у Подільській губернії, а тепер місто у Подільському районі Одеської області), служив старшим писарем. Батько мав два імені (Лейба і Арон), але, ставши дорослим, Ісаак Дайліс став користуватися іншим по батькові – Львович.

У 1898 р. батьки віддали Ісаака в 2-гу Кишинівську чоловічу гімназію, де він пройшов повний гімназичний курс, закінчивши її в 1906 р. Необхідно відзначити, що в гімназії Ісаак Дайліс вивчав латинську та грецьку мови, а з нових – французьку та німецьку, що дозволило йому надалі працювати з відповідною науковою літературою.

У зв'язку з тим, що Ісаак Дайліс планував продовжити освіту, він узяв Свідоцтво про звільнення від суспільства, підписане 25.05/8.06.1906 р. балтським міщанським старостою, в якому вказувалося, що він вважається записаним до міщан міста Балти за посімейним списком, повинностей на ньому не числяться, під судом і слідством він не перебуває і на вступ його до університету перешкод з боку міщанської управи немає. Тоді ж – у 1906 р. – він вступив на медичний факультет університету в Одесі (1920 р. цей медичний факультет було виділено до окремого вузу, і коли І. Л. Дайліс там працював, це був уже ОМІ).

Таким чином, ґрунтуючись на архівних джерелах (метричне свідчення, яке Ісаак Дайліс представив до університетської канцелярії при вступі до університету), ми вперше уточнили рік його народження – 1889 р. Крім того, вперше з'ясовано дату та місце його народження, його соціальне походження – балтський міщанин, ким були його батьки і як їх звали. Виявлений нами в архівній студентській справі І. Дайліса оригінал його атестата зрілості дозволив встановити місце та роки здобуття ним середньої освіти.

В університеті студент Дайліс навчався одночасно зі Львом Громашевським. У період їх навчання на медичному факультеті кафедру гігієни очолював Іван Іванович Кияніцин (1855 – не раніше 1924 р.). Останній вів заняття у сьомому та восьмому семестрах (виходить у 1909/10 академічному році для тих, хто вступив на медфак у 1906 р.) і читав не лише експериментальну гігієну, а й «медичну поліцію», тобто ту дисципліну, яку у нас із 1923 р. стали викладати як соціальну медицину, але в дещо іншому вигляді. У 1908/09 навчальному році у професора Володимира Васильовича Вороніна (1870–1960), який завідував кафедрою загальної патології, студент Дайліс пройшов курс бактеріології.

У 1911 р. І. Дайліс закінчив університет. Отримавши диплом лікаря, він почав працювати лікарем, а з початком 1914 р. Першої світової війни був призваний до діючої армії, де служив старшим полковим лікарем, був і ординатором польового госпіталю. У 1918 р., у зв'язку з демобілізацією армії, він повернувся до Одеси, де працював у бактеріологічній лабораторії; лікарем-епідеміологом, в Одеській дезінфекційній камері (завідувачем дезкамери з 1918 р. був Л. В. Громашевський), а потім санітарним лікарем Одеси. Тоді з'являються перші його опубліковані роботи.

У збірці дезінфекційної станції Одеського губернського відділу охорони здоров'я, що побачила світ під редакцією Л. В. Громашевського, було вміщено складений І. Дайлісом епідеміолого-статистичний звіт про роботу лікарів дезінфекційних загонів цієї дезкамери. До квітня 1919 р. в дезкамері були всього два лікарі – завідувач і помічник його, а в дезінфекційних загонах цієї камери були виключно дезінфектори, щоправда, досвідчені, які працювали в камері протягом багатьох років. Лише наприкінці березня 1919 р., з ініціативи завідувача дезкамери Громашевського, санітарним бюро міської управи було запрошено 5 лікарів до деззагонів. Крім того, у травні того ж 1919 р. Товариство охорони здоров'я єврейського населення організувало спеціально для Молдаванки (одного з районів Одеси) п'ять дезінфекційних загонів, які були надані дезінфекційній камері та функціонували до травня 1920 р. Цими загонами проводилися дезінфекційні заходи в осередках з метою локалізації захворювань і з профілактичною метою. Найбільше виїздів пов'язані з такими інфекціями (по березень 1921 р.), як: висипний тиф – 12 157 виїздів (48,1 %), зворотний тиф – 3333 (13,2 %), черевний тиф – 3281 (13,0 %), «невизначений тиф» – 3222 (12,8 %) та холера – 1275 (5,0 %). Таким чином, незважаючи на найважчі умови війни в Україні та подальшу повоєнну розруху, у приватних квартирах ліквідували спалахи інфекційних захворювань. У цивільних установах, військових частинах, дитячих інтернатах, школах, гуртожитках тощо також вдалося затримувати розвиток різних хвороб [4].

Наприкінці 1919 р. у нас уперше було за реєстровано випадки епідемічного енцефаліту – О. Й. Геймановичем у Харкові, а Я. М. Раймістром в Одесі. Неясна була етіологія даного захворювання, а поява її на тлі пандемії іспанського грипу давала підставу деяким дослідникам припускати, що ще не відкритий збудник грипу за певних умов набуває нейротропних властивостей і викликає «енцефалітні явища». Це могло означати, що епідемічний енцефаліт не самостійне захворювання, а особлива «нервова форма» грипу (іспанки). Мало розробленою була і епідеміологія цього захворювання, випадки цього нового захво-

рювання спеціально не реєструвалися. У зв'язку з цим І. Л. Дайліс, за дорученням одеської санітарної організації, зібрав відомості про захворювання на епідемічний енцефаліт (за січень – березень 1920 р.). Загалом йому вдалося розробити дані про 27 випадків епідемічного енцефаліту в Одесі. Він дійшов висновку, що обстежені ним випадки епідемічного енцефаліту не дають підстави стверджувати про безумовний зв'язок захворювання з грипом; спосіб ж поширення хвороби – «краплинний»; а для боротьби з поширенням захворювання необхідні нижчезазначені заходи. Обов'язкова реєстрація всіх випадків епідемічного енцефаліту; ізоляція «гострих хворих»; ізоляція не тільки в сенсі госпіталізації, а й у лікарнях такі хворі не повинні лежати у загальних палатах; в осередках інфекції потрібне проведення дезінфекції [11].

Михайлівський санітарний район (дільниця), де працював санітарним лікарем Дайліс, складав половину однієї з тодішніх околиць Одеси – Молдаванки. Їм було надано докладний санітарний нарис цього району. Опис було проведено класично. Розказано про територію, про населення, народжуваність і смертність з 1903 по 1922 р., механічний рух населення, розглянуто санітарні та епідеміологічні характеристики [12]. І зараз насичений фактами нарис читається з інтересом, хоча він має більше історичне значення. Доповненням до цього нариса стала робота І. Л. Дайліса про захворюваність на холеру і смертність від неї на Михайлівській санітарній ділянці в 1922 р. [18].

У 1923 р., певне за пропозицією проф. Громашевського, який добре знав санітарного лікаря Дайліса, треба рахувати ще зі студентської лави, останній був обраний асистентом на кафедру соціальної гігієни ОМІ.

У 1924 р. було організовано Одеську наукову асоціацію лікарів при профспілці медико-санітарної праці, діяльність якої реалізовувалась як проведенням пленарних засідань, так і у роботі секцій. У тому ж 1924 р. (5 грудня) почала функціонувати секція соціальної та професійної гігієни. Розвитку діяльності секції значно сприяло те, що в Одесі не було аналогічного товариства. Основний кадр членів секції складала санітарні лікарі, санітарні інспектори, фабрично-заводські лікарі та викладачі ОМІ. Активним членом Одеської наукової асоціації лікарів був І. Л. Дайліс, який 28 листопада 1927 р. був обраний до правління цієї асоціації.

9 лютого 1926 р. на засіданні секції соціальної та професійної гігієни їм зроблено повідомлення про смертність медичних працівників Одеси за 15 років: 1912–1926 рр. За ці роки померли 678 осіб медперсоналу. Крива смертності медперсоналу відповідала кривій смертності всього населення – у роки війни, повоєнної розрухи та голоду вона наростала по 1922 р., з 1923 р. спостерігалось різке, а потім поступове падіння смертності. Основною

причиною смерті в ці роки були інфекційні хвороби, хвороби органів кровообігу та туберкульоз. При цьому заразні хвороби давали велику смертність серед лікарів, а для середнього медперсоналу характерна була велика роль туберкульозу як причина смертності [15].

На засіданні секції соціальної та професійної гігієни було заслухано доповідь І. Л. Дайліса та про житлові умови медичних працівників Одеси. Для проведення цього дослідження залучалися студенти 5 курсу ОМІ, які працювали під керівництвом кафедри соціальної гігієни. Було обстежено 2802 квартири та показано несприятливі умови проживання багатьох із медпрацівників [6]. До цього повідомлення примикає стаття І. Л. Дайліса про дослідження умов роботи санітарних лікарів [16].

У січні 1928 р. проф. Громашевський поїхав до Дніпропетровська, а його приймачем із завідування кафедрою соціальної гігієни став його асистент І. Л. Дайліс. У 1935 р. останній був затверджений у вченому званні професора, без захисту докторської дисертації. Якщо під час завідування Л. В. Громашевського кафедра не мала свого приміщення та педагогічний процес проводився на базі кафедри епідеміології, то у 1928 р. кафедра соціальної гігієни отримує своє приміщення, яке було збільшено у 1930 та 1932 рр., коли вона розмістилася у 7 кімнатах. Одна з кімнат використовувалась для кафедральної бібліотеки, яка мала фонд у 4000 назв книг, а також виписувалися журнали як вітчизняні, так і за кордоном.

При кафедрі функціонував студентський гурток. Це був «профілактичний гурток», який розпочав свою діяльність у грудні 1925 р. й існував у 1926 та 1927 роках і, після перерви, у 1929 та 1930 рр. На засідання гуртка виносились такі теми: «Профілактика та охорона здоров'я», «Хвороби з соціально-гігієнічної точки зору», «Соціальна патологія хірургічних хвороб», «Питання диспансеризації», «Санітарний стан села та заходи щодо його покращення», «Роль та завдання санітарної організації», «Робота сестер соціальної допомоги» та ін. Кружківці брали участь в екскурсіях до лікарень та на виробництво. Крім того, при кафедрі був гурток із санітарної освіти, завданням якого була підготовка лекторів для проведення санітарного годинника в частинах армії. Тут студенти, під керівництвом кафедри, готували «інструктивні» доповіді та тези для лекторів. Цей гурток працював із листопада 1925 р. до 1931 р. У 1932 р. в ОМІ було створено Єдине наукове студентське товариство та кафедральний «профілактичний гурток» став секцією цього товариства [5].

У 1930-х рр. при ОМІ був створений (за ініціативою та за активної участі кафедри соціальної гігієни) єдиний диспансер. Він став базою викладацької, наукової та практичної роботи не лише клінічних, а й гігієнічних кафедр. При диспансері було

створено соціально-гігієнічний відділ, який складався з кількох бюро: статистичного з реєстратурою, санітарного, санітарно-освітнього та патронажного. У роботі цього відділу брали участь усі гігієнічні кафедри, а керівництво здійснювала кафедра соціальної гігієни. Значення ідеї єдиного диспансеру в тому, що у його роботі сталося об'єднання раніше існуючого територіального принципу обслуговування населення, з новим – виробничим. Проте ресурси охорони здоров'я, які були на той час, не дозволили повною мірою реалізувати цю ідею.

Досвід роботи єдиного диспансеру було узагальнено у публікаціях проф. Дайліса [13, 19]. Крім того, його наукові роботи того періоду були присвячені бюджету часу студентів та «статевому побуту» одеського студентства [3, 20].

У роки Другої світової війни (ДСВ) проф. Дайліс був евакуйований до Алма-Ати (Казахстан), де очолював санітарно-епідеміологічну станцію. У 1944 р., після звільнення Одеси, він продовжив завідування кафедрою в Одеському медичному інституті, яка ще в 1941 р. змінила назву з кафедри соціальної гігієни на кафедру організації охорони здоров'я.

Протягом кількох років – до та після ДСВ – на кафедрі читався факультативний курс історії медицини, який згодом став обов'язковим. Крім того, для студентів санітарно-гігієнічного факультету велися факультативні курси санітарної освіти та санітарного законодавства. Як до війни, так і після неї на базі кафедри було створено науково-методичне бюро санітарної статистики, де проводилася розробка демографічних даних по Одесі та Одеській області [10].

У 1950 р. перед кафедрою організації охорони здоров'я ОМІ стояло завдання перегляду плану навчальної роботи у зв'язку із запровадженням шестирічного курсу навчання. Було розроблено теми: «Медико-санітарна мережа Одеської області» та «Діяльність сільських лікарських ділянок області»; закінчувалася підготовка теми «Форми та методи розбудови медико-санітарної мережі в Одесі». Кафедра, керована проф. Дайлісом, проводила по області консультативну роботу, здійснювала перевірку річних звітів міських установ та всіх сільських районів; співробітники кафедри брали активну участь у конференціях, нарадах з різних питань організації охорони здоров'я. Кафедра брала активну участь у роботі Одеського гігієнічного товариства.

У повоєнні роки було ухвалено рішення відродити гігієнічне товариство в Одесі, оскільки робота секції соціальної та професійної гігієни припинилася до ДСВ. З 8 жовтня 1947 р. бере початок діяльності Одеського гігієнічного товариства. Першим головою товариства було обрано завідувача кафедри загальної гігієни проф. М. М. Костямін (1869–1958). Його заступником став проф. Дайліс, який у 1955–1962 рр. очолював це товариство. На

пленумах товариства заслуховувалися доповіді щодо запланованої правлінням тематики; іноді скликалися об'єднані з іншими товариствами (епідеміологів, педіатрів, паразитологів, курортологів, терапевтів) засідання та конференції [9].

Наукові роботи проф. Дайліса у післявоєнний період були присвячені історії охорони здоров'я в Одесі та Одеській області; комплексному вивченню умов праці та здоров'я працюючих у виноградарських господарствах; медико-санітарному обслуговуванню робітників суперфосфатного виробництва [7, 8, 17].

Особливо слід зазначити статтю Ісаака Львовича, присвячену проблемі викладання організації охорони здоров'я у медичних інститутах. Перед тодішніми кафедрами, наголошував автор, стояло завдання ознайомити студентів із теоретичними засадами, організаційними принципами та практикою вітчизняної охорони здоров'я. На лікувальному факультеті викладання організації охорони здоров'я, згідно з тодішнім навчальним планом, проводилося у 7 семестрі (72 аудиторні години), а до цього часу студенти лише починали знайомитися з клінікою. Проф. Дайліс правильно вказував на нормальність такого становища. Він пропонував перенести курс організації охорони здоров'я на більш пізній термін – на 8 і 9 семестри. Крім того, він правомірно вказував на необхідність надати в 11 та 12 семестрах кілька годин кафедрі організації охорони здоров'я для практичних занять, на яких можна було б закріпити знання студентів у галузі організації охорони здоров'я. Крім того, необхідно було надати кафедрі організації охорони здоров'я можливість проведення занять за підгрупами (у 10–15 осіб) [14].

Тільки 1963 р., у віці 74 років, проф. Дайліс пішов на пенсію. Він був одружений із лікарем Генрієттою Абрамівною Коцубей-Дайліс (1889 – до 1981 р.), яка у 1912 р. склала державні іспити при Одеському університеті та працювала санітарним лікарем, дітей у сім'ї не було. Останні роки він жив один і по дому йому допомагала домогосподарка. Невеликого зросту, зовсім сивого, з паличкою в руках його регулярно бачили на засіданнях наукових товариств, на засіданнях історико-краєзнавчої секції «Одесика» Будинку вчених. Помер Ісаак Львович Дайліс в Одесі у січні 1981 р. на 92 році життя та був похований на Третньому єврейському одеському цвинтарі.

Висновки

1. Ісаак Львович Дайліс належав до першого покоління соціальних гігієністів України. Серед професорсько-викладацького складу тодішніх кафедр соціальної гігієни були і санітарні лікарі, які прийшли з практичної роботи; до останніх належав проф. Дайліс.

2. Вперше встановлено низку важливих фактів біографії І. Л. Дайліса: дата та рік його наро-

дження – 18 (30) березня 1889 р.; місце народження – м. Кишинів, Російська імперія (нині столиця Республіки Молдови); соціальне походження – з міщан м. Балти (тоді повітове місто Подільської губернії Російської імперії; нині місто у Подільському районі Одеської області, Україна); місце та роки здобуття ним середньої освіти – 2-га Кишинівська чоловіча гімназія (1898–1906).

3. З'ясовано роки навчання І. Дайліса на медичному факультеті в Одесі: 1906–1911 рр. Його учителем у гігієні був проф. І. І. Кияніцин, а бактеріологію він пройшов у проф. В. В. Вороніна. До того як обійняти посаду асистента кафедри соціальної гігієни, він придбав стаж практичної роботи в одній із бактеріологічних лабораторій Одеси; попрацював в Одеській дезінфекційній станції (завідувач – Л. В. Громашевський), а після цього був одеським санітарним лікарем.

4. У 1923 р. Л. В. Громашевський організував та очолив кафедру соціальної гігієни в Одеському медичному інституті (нині Одеський національний медичний університет), а асистентом у нього став працювати І. Л. Дайліс.

5. У 1928–1963 рр. – із перервою на 1941–1944 рр. – І. Л. Дайліс очолював кафедру соціальної гігієни (з 1941 р. кафедра мала назву організації охорони здоров'я) в Одеському медичному інституті.

6. Наукові праці проф. Дайліса були присвячені широкому колу проблем, таких, як: робота дезінфекційної станції, епідеміологія епідемічного енцефаліту, захворюваність і смертність населення, здоров'я медичних працівників та студентів медичного інституту, організація медичного обслуговування населення в єдиному диспансері та робітників суперфосфатного виробництва, здоров'я працюючих у виноградних господарствах, історія охорони здоров'я, а також викладання соціальної гігієни та організації охорони здоров'я.

Перспективи подальших досліджень. Досліджувати життя та діяльність наступного завідувача одеської кафедри – Пантелеймона Наумовича Чорноброва (1910–1996), що необхідно зробити для створення повної історії викладання соціальної гігієни в Україні.

Список літератури

1. Васильев К. К. К биографии социального гигиениста профессора Исаака Львовича Дайлиса (1889–1981) / К. К. Васильев, Ю. К. Васильев // Східноєвропейський журнал громадського здоров'я. – 2015. – № 1 (22). – С. 85–86.
2. Васильев К. К. К 90-летию кафедры социальной медицины, медицинского права и менеджмента Одесского национального медицинского университета: Л. В. Громашевский (1887–1980) / К. К. Васильев, Ю. К. Васильев // Медицина сьогодні і завтра. – 2013. – № 4 (61). – С. 69–73.
3. Дайлис И. Л. Бюджет времени студентов Одесского медицинского института / И. Л. Дайлис, В. А. Турубинер // Одесский медицинский журнал. – 1927. – № 7. – С. 25–35.
4. Дайлис И. Л. Два года в дезинфекционной камере: эпидемиолого-статистический отчет о работе врачей дезинфекционных отрядов (1919–1921 гг.) / И. Л. Дайлис // За пять лет. Отчетный сборник дезинфекционной станции (дезкамеры) Одесского губздравотдела за 1918–1922 гг. – Одесса, 1923. – С. 60–65.
5. Дайліс І. Л. Десять років кафедри соціальної гігієни / І. Л. Дайліс, І. І. Левін // Труды Одеського державного медичного інституту. – Одеса, 1934. – Вип. 1. – С. 91–100.
6. Дайлис И. Л. Жилища медицинских работников Одессы / И. Л. Дайлис, А. П. Розенблат // Южный медицинский журнал. – 1926. – № 5-6. – С. 38–48.
7. Дайлис И. Л. Заболеваемость с потерей трудоспособности среди рабочих виноградарских совхозов Одесской области / И. Л. Дайлис // Научная сессия Одесского государственного медицинского института им. Н. И. Пирогова. – Одесса, 1960. – С. 47–48.
8. Дайлис И. Л. К вопросу о медико-санитарном обслуживании рабочих суперфосфатного производства / И. Л. Дайлис, Р. И. Штекелис, А. М. Розенцвайг // Вопросы оздоровления суперфосфатного производства. – Одесса, 1961. – С. 67–70.
9. Дайлис И. Л. К истории гигиенического общества в Одессе / И. Л. Дайлис // Гигиена и санитария. – 1966. – № 11. – С. 71–74.
10. Дайлис И. Л. К 40-летию кафедры организации здравоохранения Одесского медицинского института / И. Л. Дайлис // Советское здравоохранение. – 1965. – № 3. – С. 60–63.
11. Дайлис И. Л. К эпидемиологии эпидемического энцефалита / И. Л. Дайлис // Профилактическая медицина. – 1923. – № 5-6. – С. 98–110.
12. Дайлис И. Л. Михайловский район г. Одессы: санитарный очерк / И. Л. Дайлис // Современная медицина. – 1924. – № 1. – С. 67–75; № 2-3. – С. 50–56; № 4-6. – С. 87–93.
13. Дайліс І. Л. Нові форми роботи Медичного інституту: Єдиний диспансер як база викладової, наукової й практичної роботи клінік і кафедр / І. Л. Дайліс, П. І. Шашко // Труды Одеського державного медичного інституту. – Одеса, 1934. – Вип. 1. – С. 123–133.
14. Дайлис И. Л. О преподавании курса «организации здравоохранения» в медицинских институтах / И. Л. Дайлис // Советское здравоохранение. – 1954. – № 6. – С. 26–28.

15. Дайліс І. Л. Смертність медичних працівників Одеси / І. Л. Дайліс, А. П. Розенблат // Профілактична медицина. – 1928. – № 2. – С. 35–44.
16. Дайліс І. Л. Спроба вивчення роботи й умов її у санітарів / І. Л. Дайліс, Д. М. Битенський // Профілактична медицина. – 1930. – № 12. – С. 40–51.
17. Дайліс І. Л. Тридцять років радянського здоров'я в Одесі та Одеській області / І. Л. Дайліс // Учені Одеси в соціалістичному перебудованні народного господарства Одеської області. – Одеса, 1948. – С. 137–153.
18. Дайліс І. Л. Холера в Михайлівському 1-му санітарному районі Одеси в 1922 році / І. Л. Дайліс // Холера в Одесі в 1918–22 роках. – Одеса, 1928. – Вып. 1. – С. 126–143.
19. Дайліс І. Л. Шляхи переходу Одеського медичного інституту на систему єдиного диспансеру / І. Л. Дайліс, П. І. Шашко // Профілактична медицина. – 1933. – № 1-2. – С. 85–91.
20. Половой быт городских и сельских групп одесского студенчества / І. Л. Дайліс, І. А. Матусис, Х. Д. Журавская-Сквирская, Л. В. Лубина // Одесский медицинский журнал. – 1929. – № 8–10. – С. 489–500.

References

1. Vasyliiev, K.K., & Vasyliiev, Ju.K. (2015). K biografii socialnogo gigienista professora Isaaka Lvovicha Dajlisa (1889–1981) [To the biography of social hygienist Professor Isaac Lvovich Dajlis (1889–1981)]. *Shidnojevropeskiy zhurnal gromadskogo zdorov'ya – East European Journal of Public Health*, 1(22), 85-86 [in Russian].
2. Vasyliiev, K.K., & Vasyliiev, Ju.K. (2013). K 90-letiju kafedry socialnoj mediciny, medicinskogo prava i menedzhmenta Odesskogo nacionalnogo medicinskogo universiteta: L.V. Gromashevskij (1887–1980) [To the 90th anniversary of the Department of Social Medicine, Medical Law and Management of Odessa National Medical University: L.V. Gromashevsky (1887–1980)]. *Medytsyna sohodni i zavtra – Medicine today and tomorrow*, 4(61), 69-73 [in Russian].
3. Dailis, I.L., & Turubiner, V.A. (1927). Bjudzhet vremeni studentov Odesskogo medicinskogo instituta [Time budget for students of the Odessa Medical Institute]. *Odesskiy medicinskiy zhurnal – Odessa Medical Journal*, 7, 25-35 [in Russian].
4. Dailis, I.L. (1923). Dva goda v dezinfekcionnoj kamere: jepidemiologo-statisticheskij otchet o rabote vrachej dezinfekcionnyh otrjadov (1919–1921 gg.) [Two years in a disinfection chamber: an epidemiological and statistical report on the work of doctors of disinfection teams (1919–1921)]. *Za pjat let. Otchetnyj sbornik dezinfekcionnoj stancii (dezkamery) Odesskogo gubernskogo zdravotdela za 1918–1922 gg. – In five years. Report collection of the disinfection station (disinfection chamber) of the Odessa Provincial Health Department for 1918–1922*. Odessa [in Russian].
5. Dailis, I.L., & Levin, I.I. (1934). Desjat rokov kafedry socialnoi gigieny [Ten years of the Department of Social Hygiene]. *Trudy Odesskogo derzhavnogo medycynogo instytutu – Proceedings of the Odesa State Medical Institute*, 1, 91-100 [in Ukrainian].
6. Dailis, I.L., & Rozenblat, A.P. (1926). Zhilishha medicinskih rabotnikov Odessy [Housing of medical workers in Odessa]. *Juzhnyj medicinskiy zhurnal – Southern Medical Journal*, 5-6, 38-48 [in Russian].
7. Dailis, I.L. (1960). Zabolevaemost s poterej trudosposobnosti sredi rabochih vinogradarskih sovhozov Odesskoj oblasti [Morbidity with loss of ability to work among workers of viticultural state farms in the Odessa region]. *Nauchnaja sessija Odesskogo gosudarstvennogo medicinskogo instituta im. N.I. Pirogova – Scientific session of the Odessa State Medical Institute named after N.I. Pirogova*, 47-48 [in Russian].
8. Dailis, I.L., Shtekelis, R.I., & Rozentsvayg, A.M. (1961). K voprosu o mediko-sanitarnom obsluzhivanii rabochih superfosfatnogo proizvodstva [On the issue of health care for superphosphate production workers]. *Voprosy ozdorovlenija superfosfatnogo proizvodstva – Issues of improving superphosphate production*, 67-70 [in Russian].
9. Dailis, I.L. (1966). K istorii gigienicheskogo obshhestva v Odesse [To the history of the hygienic society in Odessa]. *Gigiena i sanitarija – Hygiene and sanitation*, 11, 71-74 [in Russian].
10. Dailis, I.L. (1965). K 40-letiju kafedry organizacii zdorooohranenija Odesskogo medicinskogo instituta [To the 40th anniversary of the Department of Health Organization of the Odessa Medical Institute]. *Sovetskoe zdorooohranenie – Soviet healthcare*, 3, 60-63 [in Russian].
11. Dailis, I.L. (1923). K jepidemiologii jepidemicheskogo jencefalita [On the epidemiology of epidemic encephalitis]. *Profilakticheskaja medicina – Preventive medicine*, 5-6, 98-110 [in Russian].
12. Dailis, I.L. (1924). Mihajlovskij rajon g. Odessy: sanitarnyj ocherk [Mikhailovsky district of Odessa: sanitary essay]. *Sovremennaja medicina – Modern medicine*, 1, 67-75; 2-3, 50-56; 4-6, 87-93 [in Russian].
13. Dailis, I.L., & Shashko, P.I. (1934). Novi formy roboty Medycynogo instytutu: Jedynyj dyspanser jak baza vykladovoi, naukovoi j praktichnoi roboty klinik i kafedr [New forms of work of the Medical Institute: The single dispensary as a basis for teaching, scientific and practical work of clinics and departments]. *Trudy Odesskogo derzhavnogo medycynogo instytutu – Proceedings of the Odesa State Medical Institute*, 1, 123-133 [in Ukrainian].
14. Dailis, I.L. (1954). O prepodavanija kursa «organizacii zdorooohranenija» v medicinskih institutah [About teaching the course "health care organization" in medical institutes]. *Sovetskoe zdorooohranenie – Soviet healthcare*, 6, 26-28 [in Russian].
15. Dailis, I.L., & Rozenblat, A.P. (1928). Smertnost medicinskih rabotnikov Odessy [Mortality of medical workers in Odessa]. *Profilakticheskaja medicina – Preventive medicine*, 2, 35-44 [in Russian].
16. Dailis, I.L., & Bytensky, D.M. (1930). Sproba vyvchannja roboty j umov ii u sanlikariv [An attempt to study the work and its conditions of sanitarians]. *Profilaktychna medycyna – Prophylactic medicine*, 12, 40-51 [in Ukrainian].

17. Dailis, I.L. (1948). Tridcat let sovetskogo zdravooхранenija v Odesse i Odesskoj oblasti [Thirty years of Soviet healthcare in Odessa and Odessa region]. *Uchenye Odessy v socialisticheskom pereustrojstve narodnogo hozjajstva Odesskoj oblasti – Scientists of Odessa in the socialist reorganization of the national economy of the Odessa region*, 137-153 [in Russian].
18. Dailis, I.L. (1928). Holera v Mihajlovskom 1-m sanitarnom rajone Odessy v 1922 godu [Cholera in the Mikhailovsky 1st sanitary district of Odessa in 1922]. *Holera v Odesse v 1918–22 godah – Cholera in Odessa in 1918–22*, 1, 126-143 [in Russian].
19. Dailis, I.L. & Shashko, P.I. (1933). Shljahy perehodu Odeskogo medychnogo instytutu na systemu jedynogo dyspanseru [Ways of transition of the Odesa Medical Institute to a single dispensary system]. *Profilaktychna medycyna – Preventive medicine*, 1-2, 85-91 [in Ukrainian].
20. Dailis, I.L., Matusis, I.A., Zhuravskaja-Skvirskaja, H.D., & Lubina, L.V. (1929). Polovoj byt gorodskih i sel'skih grupp odesskogo studenchestva [Sexual life of urban and rural groups of Odessa students]. *Odesskij medicinskij zhurnal – Odessa Medical Journal*, 8-10, 489-500 [in Russian].

ODESA SOCIAL HYGIENIST ISAAC LVOVICH DAILIS (1889–1981)

K. K. Vasyliev¹, Yu. K. Vasyliev²

¹Odesa National Medical University, Odesa, Ukraine

²Sumy State University, Sumy, Ukraine

Purpose: close the existing gap by examining the main milestones in the life and work of Professor Dailisa.

Materials and Methods. When covering his biography, in addition to the published sources, we also used archival ones, and the method we used was historical.

Results. The article for the first time covers in detail the life and work of I. L. Dailisa. For the first time, the content of his scientific heritage has been revealed.

Conclusions. Isaac Lvovich Dailis belonged to the first generation of social hygienists in Ukraine. For the first time it was established the date and place of his birth – March 18 (30), 1889, Chisinau, Russian Empire (now the capital of the Republic of Moldova); his social origin was from the burghers of the city of Balty (then a district town of the Podolsk province of the Russian Empire; now a city in the Podolsk region of the Odesa region of Ukraine); place and years of his secondary education – 2nd Chisinau Men's Gymnasium (1898–1906). In addition, the years of his study at the medical faculty of the university in Odesa were determined: 1906–1911. It is shown that before taking the place of assistant at the Department of Social Hygiene (headed by Professor L. V. Gromashevsky), he worked as a sanitary doctor and epidemiologist. In 1923 L. V. Gromashevsky organized and headed the Department of Social Hygiene at the Odesa Medical Institute (now Odesa National Medical University), and I. L. Dailis began working as his assistant. In 1928–1963 with a break in 1941–1944 I. L. Dailis headed the Department of Social Hygiene (since 1941 the Department was called Health Care Organization) at the Odesa Medical Institute. Scientific works of Professor Dailis were devoted to a wide range of problems: the work of a disinfection station, the epidemiology of epidemic encephalitis, morbidity and mortality of the population, the health of medical workers and students of a medical institute, the organization of medical care for the population in a single dispensary and workers of superphosphate production, the health of workers in vineyards, the history of health care, and also teaching Social Hygiene and Health Care Organization.

KEY WORDS: **social hygiene; public health; Ukraine; 20th century.**

Рукопис надійшов до редакції 29.01.2024.

Відомості про авторів:

Васильєв Костянтин Костянтинович – доктор медичних наук, професор кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я та медичного права Одеського національного медичного університету.

Васильєв Юрій Костянтинович – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри громадського здоров'я Сумського державного університету.